Lokale fuglenavn i Østfold

GEIR HARDENG

Hardeng, G. 1999. Lokale fuglenavn i Østfold. *Natur i Østfold 18(2):* 111-121.

Alle beskrevne arter har et vitenskapelig navn som er entydig over hele verden. Når det gjelder norske navn er ikke dette like strengt, og her finnes det ofte flere varianter. Oftest er det de lett kjennelige artene som har mange navn, og nedenfor følger en oversikt over de kjente variasjonene fra Østfold fylke. For hver art er det angitt de ulike lokalnavnene, hvordan de uttales, hvor de stammer fra, samt kilden navnet er hentet fra.

Geir Hardeng, Fuglevik platå 19, 1673 Kråkerøy. E-post: geir.hardeng@fm-os.stat.no

Rett navn på plante- og dyrearter er påkrevet for å vite hvilken art en snakker om. Botanikken og zoologien har sine vitenskapelige navn utfra Linné's tradisjon, forankret i hans Systemae naturae, med latinske eller latiniserte, avledete greske navn, på slekter, arter og underarter (raser). De aller fleste beskrevne arter på jorden har naturlig nok bare vitenskapelige navn.

Kjært barn har mange navn, heter det. Om ikke alle våre amfibier, krypdyr, fugler og landpattedyr er kjære blant folk flest, så har i all fall en del arter dialektnavn eller lokalnavn. En del lett identifiserbare arter, og noen meget små, har i tidens løp fått folkelige lokalnavn. F. eks. kalles den lille blodugende midden flått *Ixdoes ricinus*, som har en kystnær utbredelse, skaubjønn på Hvaler og Kråkerøy (Tambs-Lyche 1990:130), stakkar på Jeløy ved Moss (Hardeng 1978:98), eller også **l**øtt (Morten Viker pers. medd.). Også enkelte andre arter og grupper blant virvelløse dyr har lokalnavn.

Et vidt utbredt fuglenavn har gjerne blitt det offisielle. Pga. mange naturbøker, fjerne reisemål og TV-programmer fra alle himmelstrøk, konstrueres det i dag dessuten mer eller mindre offisielle norske navn på utenlandske arter.

Lokale fuglenavn i Østfold

Vanligvis er det vanlige, lett kjennelige hekkearter eller viktige jaktarter som har fått lokale navn. Kjente arter blant folk har ofte fått lokalnavn, som varierer mye mellom landsdeler og distrikter. Jacob Nicolai Wilse var opprinnelig dansk og sokneprest i Spydeberg 1768-85. På Wilses tid uten norsk faglitteratur fantes ikke offisielle norske navn. En del arter nevnt av Wilse ble førstegangsbeskrevet av Linné utover på 1700-tallet. Flere av navnene er ikke genuine Spydeberg-navn, idet Wilse var preget av sitt danske morsmål, f. eks. nevner han skade, skovskade og soelsort, danske navn på hhv. skjære, nøtteskrike og svarttrost. Enkelte lokalnavn i Østfold stammer for øvrig fra Sverige, f. eks. domherre (dompap) og strømstare (fossekall) i Indre Østfold.

Blåmeis, eller blåtite. Meiser blir også kalt tertit, mens de minste fuglene, iallefall tidligere, ble betegnet «lus». Foto : Kjell Nilsen

Navn kan være knyttet til utseende, lyd, atferd mv., men i en del tilfeller er det vanskelig å forklare opprinnelsen. Wilse (1779) skriver fra Spydeberg at landmanden, dvs. bonden, om våren kalte både spetter og troster for «Giertruds-Fugl», mens de samme mellomstore fugler om høsten «tituleres de næsten alle for Troster» betegnet «kramsfugl», da troster og andre arter ble fanget i doner (snarer). «Gjertrudsfugl» (svartspett) skylles et sagn om kona Gjertrud som ble forvandlet til en svart fugl med rød topp etter fargen på skautet, eller det kan skrive seg tilbake til det gammelnorske ordet geirmund (geir = spyd) som viser til svartspettens nebb (Suul 1982). Gjertrudsfuglen med avbildet svartspett på forsiden, het også et populær-tidsskrift som i 1927-28 ble utgitt som et supplement til Norsk Ornitologisk Tidsskrift.

Lokale artsnavn, stedsnavn, sagn og folkeminne knyttet til enkelte arter tyder på at en art lenge har vært etablert i et område. Det finnes f. eks. ikke lokalnavn på heilo i Østfold, og arten synes temmelig ukjent blant personer med tilknytning til skog og jakt i Marker og Rømskog, der arten hekker meget fåtallig. Wilse (1779) har fra Spydeberg navnet løng-spold (løng = lyng) på heilo, som bønderne der, feilaktig iflg. Wilse, kaller agerhøne, i Indre Østfold et navn på åkerrikse (Houtman 1989). I strøk med heilo-myrer på svensk side av grensen i Dalsland, nevnes derimot åkerhöna som lokalnavn på heilo (Karvik 1964:92). Kanskje var det Wilse som tok feil og ikke bøndene, mulig var heiloen en kjent art lokalt i Spydeberg i gammel tid, om ikke som hekkefugl, så kanskje på jordene i trekktidene?

Ca. 100 år etter Wilses tid var det mange mer eller mindre offisielle norske fuglenavn, f. eks. anvendt i J.A. Thomes notater fra Østfold 1875-1910 (jfr. Cumming & Hardeng 1995). Eldre norske navn som f.eks. fagergås (gravand), fiskeheire (gråhegre), stendulp (steinskvett), lattermåke (hettemåke), gjerdesmutt (gjerdesmett), akerrikse (åkerrikse), blisshøne (sothøne) mv. anvendt i omtaler av fugl i Østfold av Robert Collett (div. publ.) og Thome (1882 og 83) er utelatt i denne oversikt, da de ikke er lokalnavn.

Oversikt over lokalnavn

Navnene er overveiende innsamlet fra Marker (Oddvar Søby 1919-81, Kristian Søby 1925-82, jfr. Natur i Østfold 1982 1(1):43), Aremark (flere personer), Hvaler (meddelt fra Morten Viker, som har nær tilknytning til Hvaler) og fra Henry Kristiansen (født 1920), Kråkerøy, som har bodd på øya fra 1925. En del av navnene er før meddelt til Robert Houtman (Houtman 1989). For øvrig er lokalnavn fra litteratur samlet inn: Wilse (1779), Thome (1882 og 1883; Cumming & Hardeng 1995), Engebretsen & Johansen (1957), Hansen (1957), Myhrvold & Wergeland Krog (1992) og Løfall & Suther (1995). Haftorn (1971) oppgir mange fuglearter med en rekke lokalnavn og angivelse av fylkene de stammer fra, men bare seks Østfold-navn.

Navn i Wilses Spydeberg-beskrivelse (Wilse 1779) er tatt med, men noen er vanskelige å forstå. F.eks. omtaler han både stokkand (*Anas boscas*, gammelt latinsk navn på stokkand) og korpand (*A. platyrrhyncos*, latinsk navn på stokkand); dessuten både tærtand (*A. crecca* krikkand) og suurputt, sistnevnte et lokalnavn på krikkand i Indre Østfold.

Uttaleskrift angitt med f.eks. *e(æ)*, *o(å)* etc. vil si at lyden uttales mellom h.h.v. ***e*** og ***æ***, eller ***o*** og ***å***. Ingen av de skrevne kildene har oppgitt lydskrift. Dette er påført utfra uttalen jeg kjenner fra Indre Østfold og kyst-Østfold. Apostrof (‘) er forsøk på å angi hvilke(n) stavelse(r) trykket ligger på. «Tykk l-lyd» er skrevet ***l***. Uttale for navn fra Spydeberg (Wilse 1779) er konsekvent satt med **?**, siden uttalen kan ha endret seg på de 200 årene siden den gang. - : Betyr identisk med linjen over i samme kolonne.

Samme lokalnavn og uttale fra flere kilder og områder, gir større sikkerhet for at navnet virkelig er innarbeidet og brukt, og ikke bare er et tilfeldig anvendt navn. Dette er bakgrunnen for at alle opplysninger er tatt med under. Lokalnavnene vil naturlig nok ha en langt større geografisk utbredelse enn oppgitt område der opplysningen er hentet fra. En art med flere lokalnavn kan opptre i flere av avsnittene under.

Uttalenavn

Arter som i bestemt form entall ender på *-en* (eller *-a*-form), vil i bestemt form ofte bli uttalt med *æ*-lyd, f. eks. *vip'æ* (vipen) og *sva'**l**æ* (svalen) er utelatt.

Eksempler på arter med avvikende uttale, men som skrives på vanlig måte :

Art	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Bokfink	Bo'fink	Kråkerøy	18
Gjøk	Gøk	Øymark	20
Orrfugl	Årr'fau'(e)***l***	Indre Østfold	8
Storfugl	Stor'fau'(e)***l***	Indre Østfold	8
Skjære	Skje(æ)re	Øymark	20

Arter ved bosetting

Vanlige og godt kjente arter i jordbrukslandskap og tettbebyggelse. Haftorn (1971) oppgir 15-20 lokalnavn på *svarttrost*, men ingen er kjent fra Østfold.

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Grønnfink	Svenske	Svenske	Halden	forf.
Gulerle	Havresæeren	?	Spydeberg	16
Gulspurv	Guskul	Gu'sku***l***	Indre Østfold	8
-	Skuul	?	Spydeberg	16
-	Kornspurv	Kønn'spurv	Indre Østfold	8
-	Spekke	Spek'ke	Øymark	20
Blåmeis	Blåtite	B***l***åti(y)te	Kråkerøy	18
Bydue	Tamdue	Tamm'due	Rakkestad	11
Kattugle	Kattulhane	Katt'u***l***'han'æ	Indre Østfold	8
-	Kattule	Katt'u***l***e(æ)	Rakkestad	11
Kjøttmeis	Spekkmeis	Spekk'mes	Indre Østfold	8
-	Talgokse	Tæ***l***j'å(o)kse	Indre Østfold	8
-	-	-	Øymark	20
-	-	-	Østfold-kysten	19
-	-	-	Østfold	4
-	-	-	Kråkerøy	6
-	-	Tæ***l***j'å(o)ks	-	18
-	Talgoxe	?	Spydeberg	16
Meis	Tertit	Tært'titt	Indre Østfold	8
Kråke	Møkkatiur	Møkka'tiur	Eidsberg	8
Linerle	Ninill	Ni'nill	Indre Østfold	8
-	Ninille	Ni'nille(æ)	Østfold	4
-	Lillerne	Lill'ær'ne	Indre Østfold	8
-	Vippestjert	Vippe'stjært	Indre Østfold	8
-	-	-	Aremark	21
-	Linille	Li'nille(æ)	Østfold	4
Sanglerke	Kornlerke	?	Spydeberg	16

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Skjære	Skate	Skate	Indre Østfold	8
Spettmeis	Orelus, feil navn ?	-	Indre Østfold	8
Spurv	Spekke	Spekke	Indre Østfold	8
-	-	-	Aremark	22
Steinskvett	Steinsmatt	Sten'sma(e)tt	Indre Østfold	8
-	Steingulk	Steingu***l***'k	Kråkerøy	18
-	Stendulp	Sten'du***l***p	Kråkerøy	19
Stær	Stare	Sta're	Indre Østfold	8
-	-	-	Øymark	20
-	-	-	Kråkerøy	18
-	-	-	Onsøy	23
Svale	Sulu	Su'***l***u	Rødenes	12
-	Sule	?	Spydeberg	16
Låvesvale	Ladesvale	?	Spydeberg	16
Taksvale	Stuesvale	(Stue = hus)	Spydeberg	16
Tårnseiler	Fjellsulu	Fjell'su'***l***u	Indre Østfold	8
Tornirisk	Irisk	I'risk	Kråkerøy	6
Vendehals	Kjørregauk	Kjørre'gauk	Indre Østfold	8
-	Kjørrekråke	Kjørre'kråke	Indre Østfold	8
-	Sågauk	Så'gauk ?	Kråkerøy	6
Vipe	Vipe	Vip'pe	Øymark	20
-	Myrvipe	Myr'vipe	Hvaler	19
-	Hattevipe	Hatte'vipe	Onsøy	19
-	Vibe	Vi'be	Kråkerøy	18
Åkerrikse	Åkerhøne	Åker'høne	Indre Østfold	8
-	Virresnarpen	Virre'snæ(a)rpen	Rakkestad	11

Skogsarter m.fl.

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Grønnsisik	Sisik	Siss'ikk	Kråkerøy	6
Konglebit	«Norsk Papegoy»	?	(Spydeberg ?)	16
Løvsanger	Jordbygger	Jo***l***'byggær	Kråkerøy	18
Måltrost	Talatrost	Tæ***l***'ætråst	Indre Østfold	8
-	-	-	Øymark	20
-	-	Ta***l***'la'trost	Kråkerøy	18
-	Taletrost	?	Spydeberg	16
Nattravn	Kjerringrokk	Kjær'ring'råkk	Indre Østfold	8
-	Kveldknurr	Kvell'knurr	Kråkerøy	6
-	Kveldskjene	Kvell'skjene(æ)	Rakkestad	24
-	Kveldsskjene	Kvells'skjene(æ)	Rakkestad	11
-	-	Kvell'skjene	Kråkerøy	18
Rødvingetrost	Eine(bær)trost	Ene'(bær)'tråst	Indre Østfold	8
-	Enertrost	Ener'tråst	Kråkerøy	6
-	Enebærtrost	Ene'bæ(e)r'tråst	Utenfor Raet	25

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Rødvingetrost forts.	Enebærtrost	Ene'bæ(e)r'tråst	Kråkerøy	18
Ravn	Korp	Kørp	Indre Østfold	8
-	-	-	Øymark	20
-	-	-	Kråkerøy	3
-	-	-	-	6
-	-	-	-	18
Rødstrupe	Tiurklokke	Tiur'k***l***åkke	Indre Østfold	8
-	Rødkjell	Rø'kjell	Kråkerøy	18
-	Rødkjelke	Rø'kjæ***l***ke	Kråkerøy	18
Stjertmeis	Snølinerle	Snø'lin'nær'le	Kråkerøy	18
Svartmeis	Tite	Tit'e	Hvaler	19
Toppmeis	Topptite	Tåpp'tite	Fredrikstad	19
Rugde	Rudder	?	Spydeberg	16
-	Knorteknispe	?	Østfold ?	4
-	Holteskryta	?	Østfold	4
Svartspett	Gjertrudskråke	Jær'trus'kråke	Indre Østfold	8
-	-	-	Rødenes	12
-	-	-	Øymark	20
-	Gjertrudsfugl	Jær'trus'fu'***l*** ?	Kråkerøy	3
-	-	-	-	6
-	-	Jær'trus'fau'e***l***	Øymark	20
-	Tyrikråke	Tyr'ri'kråke	Kråkerøy	18

Forvekslingsarter

Et lokalnavn kan være knyttet til flere arter. Flg. omfatter klart flere arter : *Bekkasin*, *grasand*, *«grågås»*, *høk (hauk)* og *sulu* (svaler). Meis og «spurv» kalles hhv. *tertit* (særlig kjøttmeis og svartmeis), eller *spekke* (gråspurv, pilfink, gulspurv. Spekkenek = fuglenek, Aremark).

De aller minste artene kalles *lus* (fuglekonge, trekryper, gran- og løvmeis, gråsisik).

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Flere vadere	Bekkasin	Bekkæ(a)'sinn	Rakkestad	11
Orrfugl/storfugl	Fugl	Fø***l***, fau'(e)***l***	Rakkestad	11
Ringdue/skogd.?	Skogsdue	Skogsdue	Fredrikstad	19
Stokkand m.fl.	Grasand	Grass'ann	Indre Østfold	8
-	-	-	Rakkestad	11
Grønn-/sv.spett	Tyrikråke	Tyr'ri'kråke	Kråkerøy	3
-	-	-	-	28
-	Vasspip	Vass'pip	Indre Østfold	8
Grønn-/sv.spett ?	Vasspipe	Vass'pipe	Kråkerøy	3
Granmeis, løvmeis, gråsisik, trekryper	Orelus	Orelus	Indre Østfold	8
Trekryper	Furulus	Furru'lus	Indre Østfold	8
Trekryper ?	-	Fu'ru'lus	Kråkerøy	6
Fuglekonge	Furulus	Furru'lus	Indre Østfold	8

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Fuglekonge forts.	Furulus	Furru'lus	Kråkerøy	18
Gjerdesmett	Fuglekonge	Fu*l*e'konge	Kråkerøy	18
Gråspurv / pilfink	Spekke	Spekk'e	Indre Østfold	8
Gulspurv	Spekke	Spek'ke	Øymark	20
Gran-/løvmeis	Gråtite	Grå'ti (y)te	Kråkerøy	21
Kjøttmeis	Tertit	Tært'titt	Indre Østfold	8
-	-	-	Rakkestad	24
-	-	-	Øymark	20
-	-	-	Kråkerøy	19
Svartmeis	Tertit	Tært'titt	Kråkerøy	6

Jakt- og fangstarter

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Arter knyttet til snarer / doner				
Bjørkefink	Rognebærtyv	Rågne'bær'tju	Kråkerøy	18
	(Snappet rognebær i troste-snarene)			
Gråtrost	Blåjass, blåtrost	B*l*å'tjass, b*l*å'tråst	Indre Østfold	8
-	Skratter	Skratt'ær	Kråkerøy	18
-	Flokketrost	F*l*åk'ke'tråst	Kråkerøy	3
-	-	-	Kråkerøy	18
-	-	-	Onsøy	25
-	Kramsfugl	?	Spydeberg	16
Kramsfugl	Arter fanget i doner : Sidensvans, nøtteskrike, troster			25
Nøtteskrike	Kornskrike	Kønn'skrike	Indre Østfold	8
-	Potetskrike	Pott'titt'skrike	Indre Østfold	8
-	Potetskråle	Pott'titt'skråle	Indre Østfold	8
-	Nøtteskrike	Nøttaskrike	Kråkerøy	18
Sidensvans	Silkestjert	Silke'stjært	Indre Østfold	8
-	Silkevipe	Silke'vipp(e)	Kråkerøy	3
-	-	-	-	18
	-	?	Varteig	26
Rødvingetrost	Eine(bær)trost	Ene'(bær)'tråst	Indre Østfold	8
-	Enertrost	Ener'tråst	Kråkerøy	6
-	Enebærtrost	Ene'bæ(e)r'tråst	Utenfor Raet	25
	-	-	Kråkerøy	18
Skogsfugl				
Orrfugl	Årrfugl	Årr'fu'*l*, årfau(e)*l*	Rakkestad	11
-	Orren (best. form)	Øer'n	Indre Østfold	8
-	-	-	Øymark	20

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Orrfugl forts.	Orrfugl	År'fu'***l***	Kråkerøy	18
Storfugl, røy	Røy	Rø(æ)i	Indre Østfold	8
Storfugl, tiur	Skjegge, keiser	Skjegge, kæiser	Indre Østfold	8
Ender				
Krikkand	Gørand, lortand	Gørr'ann, lort'ann	Indre Østfold	8
-	Trostand	Trost'ann	Indre Østfold	8
-	Tærtand	?	Spydeberg	16
-	Surputtand	Sur'putt'ann	Indre Østfold	8
Krikkand?	Suurputt	?	Spydeberg	16
Kvinand	Skjæreand	Skje(æ)r'ann	Indre Østfold	8
-	-	-	Rakkestad	11
-	-		Øymark	20
-	Skiæreand	?	Spydeberg	16
-	Hviner	Vin'ær	Kråkerøy	19
Laksand	Nordlendig	No'lenning	Kråkerøy	19
-	Nordlandsfisker	No'lannsfisk'ær	Hvaler	19
Stokkand, hann	Blånakke	B***l***å'nakk	Hvaler	19
Svartand/sjøorre?	Korpand	Pga. fargen ?	Spydeberg	16
Duer				
Ringdue	Ringeldue	?	Spydeberg	16
Skogdue	Blådue	B***l***å'due	Indre Østfold	8
-	«		Rakkestad	11
-	Blaadue	?	Spydeberg	16

Værnavn

Flere arter som «skriker» kalles vasspip og varslet regn : Storspove, svartspett og grønnspett. Vasspip ble andre steder brukt om musvåk (Haftorn 1971:483), som også oppgir regnspove = storspove og regnpip = vendehals.

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Storspove	Regnspove	Rein'spo(å)'ve	Indre Østfold	8
-	-	-	Kråkerøy	18
-	Vasspip	Vasspip	Øymark	20
Svartspett	Vasspip	Vass'pip	Rødenes	12
-	Vatspipe	?	Østfold	4
-	Regnspyt	?	Østfold ?	4
Svartspett ?	Vaspiibe	?	Spydeberg	16
Bjørkefink, gulspurv eller snøspurv i flokk:				
	Uværsfugl	U've(æ)sj'fau'e***l***	Indre Østfold	8
Snøspurv	Snelinerle	Snelinæ'le	Kråkerøy	3

Rovfugl / ugler

Ulike arter dagrovfugl gikk ofte som høk eller hauk pga manglende kunnskap og for å få utbetalt skuddpremie.

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Hønsehauk	Duehøk	Du(e)'høk	Indre Østfold	8
Spurvehauk	Spekkehøk	Spekk(e)'høk	Indre Østfold	8
Musvåk	Ormehauk	Årme'hauk, -høk	Rømskog	8
-	Glere	G***l***e're	Rakkestad	11
Fiskeørn	Fiskeblinker	?	Spydeberg	16
Tårnfalk	Værstiller	Væ(e)r'stille(æ)r	Trøgstad	8
-	-	-	Rakkestad	11
-	Værstillar		Østfold	4
Vandrefalk	Duefalk	Due'falk	Kråkerøy (Tok brevduer)	18
Hubro	Steinulv	Stæjn'u***l***v	Indre Østfold	8
-	-	-	Rødenes	12
-	Bergugle	Bærg'ug***l***e	Øymark	20
-	-	?	Spydeberg	16
-	Bjergugle	Bjærg'ug***l***e	Idd, Halden	27
-	Gast	Gast	Idd, Halden	27
Perleugle	Harehukre	Har(e)hukre	Indre Østfold	8
-	-	-	Rakkestad	11
Spurveugle	Dvergugle	Dværg'ugle	Kråkerøy	6

Vann og våtmark

Gruppen omfatter få arter. Enkeltbekkasin er den art i fylket som har flest lokalnavn, de fleste er knyttet til artens fluktspill med vibrerende stjertfjær, jfr. -hest, -fole, humre-, mekre-, -bukk, -geit i navnene under.

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Enkeltbekkasin	Himmelhest	Him'melhest	Indre Østfold	8
-	Humregauk	Homre'gauk	Indre Østfold	8
-	Horsebukk	?	Østfold	4
-	Mekregauk	Mekre'gauk	Indre Østfold	8
-	-	-	Rakkestad	11
-	Røssegiøg	?	Spydeberg	16
-	Rågeit	Rågjeit	Ø. Trøgstad	8
-	Raagied	?	Spydeberg	16
-	Skoddefole	Skådde'fo***l***e	Indre Østfold	8
-	Grøftefaen	Grøfte'fa'an	Indre Østfold	8
-	Veidedjevel	Væide'jævel	Indre Østfold	8
Fossekall	Strømstare (svensk)	Strøm'stare	Indre Østfold	8
-	Fosse***f***ald (feilskrift ?)	-	Spydeberg	16

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Gråhegre	Lusefugl	Lusefu***l***	Østfold, uspes	forf.
Hettemåke	Kolonimåke	Kolloni'måke	Kråkerøy	18
-	Elvegutt	***Æl***'væ'gutt	Hvaler	19
	Brukt av Hvaler-fiskere, da den etablerte seg tidlig ved Glommas uttløp / Øra og sjelden ble sett utover i fjorden.			
Strandsnipe	Stranderle	Strann'æle	Indre Østfold	8
-	Strandvipe	Strann'vip(b)e	Indre Østfold	8
-	Strandpiiber	?	Spydeberg	16
-	Fiskelita (best. form)	Fiske'lita	Rakkestad	11
-	-	Fiske'litæ	Tune	19

Sjøfugl

Omfatter arter knyttet til Østfold-kysten og ofte til sjøfugljakt. Artene mangler derfor lokalnavn innover i fylket.

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Alker	Alke	***Æl***ke	Felles alke/lomvi	25
Alke	Brednäbbet alke	Brenebbæ***l***ke	Utenfor Raet	25
-	-	-	Hvaler	19
-	Butnäbbet alke	Buttnebbæ***l***ke	Utenfor Raet	25
-	Tjukknebbalke	Kjukknebbæ***l***ke	Hvaler	19
-	Klubbnebbalke	Klubb'nebb'æ***l***ke	Utenfor Raet	19
Lomvi	Spidsalke	Spiss'æ***l***ke	Utenfor Raet	25
-	Spissnebbalke	Spiss'nebb'æ***l***ke	Hvaler	19
Lunde	Lundealke	Lunn'æ***l***ke	Hvaler	19
-	Papegøyealke	Pappe'gøye'æ***l***ke	Kråkerøy	23
Teist	Teist	Tiss'te	Utenfor Raet	forf.
Måker Unge individer av sildemåke, gråmåke, svakbak :				
	Skårunge	Skår'onge	Utenfor Raet	19
Svartbak	Havskår	Hav'skår	Kråkerøy	6
-	-	-	-	18
Krykkje, ungfugl	Rinke	Rink'e	Hvaler	19
Tyvjo	Tyvjo	Tju'jo	Kråkerøy	18
Ender				
Gravand	Ringgås	Ring'gås	Hvaler	19
Havelle	Saualke	Sævv'æ***l***k'e	Hvaler	19
Siland	Fiskand	Fisk'and	Hvaler	19
Ærfugl, hann	Bolt	Bø(o)***l***'lt	Utenfor Raet	forf.

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Ærfugl, hann	Ærbolt	Ær'bo*l*t	Hvaler	19
Ærfugl, hunn	Ære	Ær'e	Hvaler	19
Andre				
Storskarv	Ålekråke	Å*l*e'kråke	Kråkerøy	6
-	-	-	Onsøy	25
-	-	-	Hvaler	19
Havhest	Stivvinge	Sti'veng	Hvaler	19
Havsule	Jean von Gent	Jenn'fann'gent	Kråkerøy	18
-	-	-	Hvaler	19
-	-	-	Hvaler	15
	Nederlansk navn, anvendt av loser på Hvaler.			

Amfibier

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Frosk uspes. art	Lopp	Låpp	Rødenes	12
	Lop	?	Spydeberg	16
Padde	Paddelopp	Pæ(a)ddelåpp	Aremark	23

Pattedyr, eksempler

Art	**Skriveform**	**Uttale**	**Område**	**Kilde**
Ekorn	Ikkønn	Ik'kønn	Rødenes	12
-	-	Ek'onn	Rakkestad	24
Vånd	Mullvånd	Møll'vann	Indre Østfold	forf.
Røyskatt	Røsskatt	Røss'katt	Rødnes	12
-	-	-	Kråkerøy	18
Ulv	Tass	Tass	Rødenes	12
-	-	Tass	Kråkerøy	6
-	Gråben	Gråben	Kråkerøy	6

Kilder

Litteratur

1. Anonym (red.) 1987. Fuglenavn på dialekter i Østfold. *Natur i Østfold 6* 73-74.
2. Cumming, L. & Hardeng, G. (red.) 1995. J.A.Thomes ornitologiske notater fra Østfold 1870-1910. *Fylkesmannen i Østfold, miljøvernavdelingen, rapp. 1-1995:* 1-311.
3. Engebretsen, K.W. & Johansen, E. 1957. Folketro og tradisjon. s.222-235, i : *Kråkerøy. En østnorsk kystbygd*. (E. Sem). Halden. 616s.
4. Haftorn, S. 1971. *Norge fugler*. Universitetsforlaget, Oslo. 862s.
5. Hagen, Y. 1951 (opptrykk 1989). *Rovfuglene og viltpleien.* (Universitetsforlaget). 622s.

6. Hansen, O. 1957. *Dyreliv*. s.606-608 i : *Kråkerøy. En østnorsk kystbygd.* (E. Sem). Halden. 616s.
7. Hardeng, G. 1978. *Dyreliv*. s.95-111 i: Øy, N.E. (red.). *Bygd og by i Norge*. Bind: *Østfold*. Oslo. 475s.
8. Houtman, R. 1989. Dialektnavn på fugler i Indre Østfold. *Natur i Østfold 8*: 32-34.
9. Karvik, N.-G. 1964. The terrestrial vertebrates of Dalsland in southwestern Sweden. *Acta Vertebratica 3(1)*: 1-239.
10. Tambs-Lyche, H. 1990. Flått, hantikk og hanklokke. *Fauna 43*: 129-135.
11. Løfall, B.P. & Suther, P.-O. 1995. Fugler, s.141-232, i: Løfall, B.P. (red.). Natur i Rakkestad II. *Østfold-Natur 35*:1-281.
12. Myhrvold, E.R. & Wergeland Krog, S. 1992. Ord og uttrykk fra Rødenes. I serien *Språk og tradisjon i Østfold.* (Hvitveis forlag). Fredrikstad. 25s.
13. Suul, J. 1982. Fuglenes plass i vår kultur og de første norske ornitologene. s.22-33 i : Suul, J. (red) : *Norsk ornitologisk historie. Norsk Ornitologisk Forening 1957-1982.* Trondheim. 168s.
14. Thome, J.A. 1882. Iagtagelser fra dyreverdenen ved Fredrikstad 1882. *Norsk Jæger- og Fiskerforenings tidsskrift 11*:103-115. Tatt inn i *Fylkesmannen i Østfold, miljøvernavd., rapp. 1-1995:* 17-24.
15. Thome, J.A. 1883. Iagtagelser fra dyreverdenen ved Fredrikstad 1882 samt vinteren 1883. *Norsk Jæger- og Fiskerforenings tidsskrift 12:* 102-118. Tatt inn i *Fylkesmannen i Østfold, miljøvernavd., rapp. 1-1995:* 25-34.
16. Wilse, J.N. 1779. *Physisk, oeconomisk og statistisk beskrivelse over Spydeberg Præstegield og Egn i Aggershus Stift udi Norge.* Chra. 599s. - Nytrykk 1920. (E. Sem), Fredrikshald (Halden).
17. Wilse, J.N. 1791 og 1794. *Topographisk Beskrivelse af Eidsberg Præstegjeld.* Nytrykk 1963, *Østfold Historielags Skrifter nr.4*: 107s.

Personlige meddelelser

18 -Henry Kristiansen medd. 1998
19 -Morten Viker medd. 1998
20 -Anonym medd. til forfatter 1978
21 -Anonym medd. til forfatter 1990
22 -Anonym medd. til forfatter 1988
23 -Anonym medd. til forfatter 1998
24 -Anonym medd. til forfatter 1979
25 -Thomes notater
26 -Erik Kultorp medd. 1998

Andre kilder

27. Østfold-Natur 4: 13.
28. Fr.stad Blad 1.4.1986.

Tillegg

Etter at artikkelen var ferdig, er det «oppdaget» ytterligere noen navn i:

Bakke, H. 1915 : *Id herred. En grænsebygds historie.* (E.Sem). Fredrikshald (=Halden). 604 s. Navnene stammer opprinnelig fra Hoff (1793-94, *Topographisk Journal for Norge*):

Enkeltbekkasin = horfegøken
Fiskeørn = fiskejon
Hubro = bjergulv
Kjøttmeis = teljetit
Krikkand = søleand
Snipe = holteskryte

En rekke andre navn nevnes fra Idd, men disse er med fra andre distrikter i Østfold i artikkelen over.